

PUBLIC SERVICE I RADIO OCH TV – EN POLITISK FRÅGA?

LENNART WEIBULL

Den 16 juni 2011 beslutade alliansregeringen tillsätta en utredning om Radio och tv i allmänhetens tjänst med uppgift att belysa framtiden för de tre public servicebolagen Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion. Utredningen, kallad Public service-kommittén, var väntad. Bolagens sändningstillstånd går ut i och med 2013 och det vanliga är att en utredning föregår en ny tillståndsperiod. Men det intressanta med den nya utredningen är att den föregåtts av en ökad politisk diskussion om public servicebolagens roll i förhållandet till de privata kanalerna. Den moderata ståndpunkten har varit att public service borde lämna underhållningen till privatsfären, medan det på andra håll, även inom alliansregeringens partier, har funnits stark kritik inför en sådan avgränsning (Hadenius m fl, 2011).

Utredningens direktiv pekar på frågor om bland annat utformningen av programföretagens uppdrag, samarbete och konkurrens, finansieringsformer och ekonomiska ramar, styrning, reglering och uppföljning samt distribution och digitalisering (Direktiv 2011:51). Vid sidan om frågan om framtida finansieringsmodeller är den del av utredningen som tilldragit sig största uppmärksamheten den som har att göra med verksamhetens inriktning. I inledningen till avsnittet om uppdraget skriver kulturministern

Kommittén ska utifrån tillgänglig statistik analysera hur det samlade radio- och tv-utbudet har utvecklats de senaste decennierna och hur medborgarnas konsumtion av detta har påverkats. Kommittén ska utifrån den analysen (...), samt med hänsyn till konkurrensituationen på mediemarknaden, lämna förslag till hur programföretagens uppdrag ska utformas. I anslutning till detta ska kommittén överväga hur det breda och varierade utbudet når publiken (Direktiv 2011:51:7)

Det är dessa formuleringar som ställer de centrala frågorna. Som synes finns det två delar att ta hänsyn till. Den ena avser utbudets karaktär, den andra hur det distribueras. Till den senare hör exempelvis frågor om public serviceföretagens aktiviteter på webben, särskilt de som avser sociala medier. I den allmänna debatten har den politiska frågan formulerats som en avvägning mellan om public serviceverksamheten ska vara bred eller smal. Med bred public service menas oftast en verksamhet som i huvudsak liknar den som bedrivs idag, med smal menas en starkare fokusering på samhällsuppdragets kärna – nyheter, samhälle och kultur (Nord och Grusell, 2012). Bilden är dock mer komplex och handlar ytterst om vilka principer som

ska styra public service och om hur offentligt finansierade medier ska förhålla sig till konkurrensen med privata medieaktörer (jfr Lindén, 2012).

Frågan om framtiden för public service har en partipolitisk resonansbotten. Skiljelinjen har framför allt gått mellan moderata och socialdemokratiska synsätt. Den moderata ståndpunkten har varit att public service bör ges ett smalare uppdrag och ska inte konkurrera med privatägda medier om vad som uppfattas vara mindre viktigt innehåll som exempelvis underhållning. Den socialdemokratiska ståndpunkten har varit att det är viktigt med en bred public service som balans mot de privata medierna. Samtidigt har det knappast förekommit någon större debatt i frågan beroende på att några konkreta alternativ inte har formulerats. Frågan är då om det överhuvudtaget finns någon politisk beredskap hos allmänheten när utredningen hösten 2012 lägger fram sitt förslag.

För att belysa den frågan har det inom ramen för den nationella SOM-undersökningen 2011 ställts några frågor kring public service. Syftet med denna artikel är att studera om det på grundval av dessa går att urskilja några partipolitiska skiljelinjer i allmänhetens svar. Mot bakgrund av vad vi vet från andra studier är en första hypotes att det ska vara förhållandevis många som saknar uppfattning, eftersom frågan, liksom många andra mediepolitiska frågor (jfr Ohlsson, 2010), inte spelar någon större roll på den partipolitiska agendan. En andra hypotes som följer av de framförda partiståndpunkterna är att det ska finnas starkare kritik av dagens public service bland moderata sympatisörer än bland socialdemokratiska som förväntas vara positiva.

Synen på public service

För att belysa principerna kring public service ställdes fem frågor utformade som förslag som svarspersonerna skulle ta ställning till. Två av dem handlar om finansiering och organisation – att finansiera Sveriges Radio (SR) och Sveriges Television (SVT) via skatten istället för med mottagaravgift och att slå ihop SR och SVT till ett bolag. Båda förslagen anses betyda en större politisk styrning av ramarna för verksamheten än vad som gäller idag. De tre andra påståendena tar främst sikte på Sveriges Televisions programverksamhet, där det finns förslag både om att göra den smalare för att minska konkurrensen med kommersiella kanaler samt att behålla den som den är idag.

Vid sidan av dessa frågor fanns det även i SOM-undersökningen en fråga om förtroende för SR och SVT samt för ett antal privata kanaler. Den är inte av samma slag som förslagsfrågorna men har ändå i ett senare avsnitt tagits in som jämförelse för att få en fördjupad belysning av olika gruppers syn på public service.

I tabell 1 redovisas svaren på förslagsfrågorna. Med tanke på hypotesen att många inte skulle ha någon uppfattning fanns *Ingen uppfattning* med som ett explicit svarsalternativ. Som synes ligger andelen som saknar uppfattning på mellan 17 och 35 procent. Det som uppenbarligen var lättast att ta ställning till är om stora sportevenemang som OS och VM alltid ska sändas i SVT, svårast var frågan om SR och SVT ska slås ihop till ett bolag. Skillnaden är inte oväntad med tanke på att frågan

om SVT:s sportsändningar då och då har diskuterats. Mer överraskande är att det är förhållandevis få som saknar uppfattning om finansieringsformen; det går inte att undvika misstanken att många svarat för att de fått möjligheten att uttrycka att hushållet därigenom skulle slippa en utgift. I övrigt följer andelen för *ingen uppfattning* traditionella svarmönster: det är de yngsta, de äldsta och de lågutbildade som oftare saknar uppfattning (tabell 2).

Tabell 1 *Inställning till public service i radio och tv 2011 (procent)*

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken eller	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning	Totalt	Balansmätt
Finansiera SR och SVT via skatten och inte med mottagaravgift	32	24	13	7	7	17	100	+42
Slå ihop SR och SVT till ett radio- tv-bolag	14	22	19	5	5	35	100	+26
Låta SVT sända enbart smala program och inte konkurrera med kommersiella kanaler	4	6	15	20	33	22	100	-43
Stora sportevenemang som OS och VM bör alltid gå i SVT	48	18	9	3	5	17	100	+58
Behålla inriktningen på SVT som idag	19	30	23	4	4	20	100	+41

Kommentar: Frågan lyder: *Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten om framtidens radio och tv. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?* Ingen uppfattning fanns som explicit svarsalternativ. Det interna bortfallet är genomsnittligt ca fem procent. Balansmättet avser balansen mellan bra förslag och dåligt förslag. Det kan gå mellan +100 (samtliga anser att förslaget är bra) och -100 (alla anser att förslaget är dåligt).
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011.

Det finns alltid en risk att formulera en fråga om tänkbara förslag på ett område där många saknar uppfattning, eftersom det är lätt att instämma i något man tycker låter rimligt om man inte är särskilt insatt i frågan och inte känner till vilka alternativ som kan finnas. En stor andel instämmanden kan således vara en indikator på att en fråga inte är politiserad. Det är också det vi ser i svarsfördelningarna, där fyra av fem balansmätt ligger på klart plus. Det är en majoritet som instämmer i förslagen med det enda klara undantaget att SVT ska sända enbart smala program och inte konkurrera med kommersiella kanaler. Att instämmandena är flest för att SVT ska

sända stora sportevenemang är knappast överraskande. Med tanke på hur förslaget kan ha uppfattats är det inte heller oväntat att det finns ett starkt stöd att övergå från mottagaravgift till skattefinansiering. Något mer förvånande är i så fall att det mycket allmänna förslaget att behålla dagens SVT inte har en högre andel positiva.¹

Tabell 2 Synen på public service i radio och tv efter kön, ålder, utbildning och vänster-högerinställning (procent mycket och ganska bra förslag respektive Ingen uppfattning)

	Finansiera SR och SVT via skatten		Slå ihop SR och SVT		Bara smala program i SVT		Sända OS och VM i SVT		Behålla profilen hos SVT	
	Bra	IU	Bra	IU	Bra	IU	Bra	IU	Bra	IU
Kvinnor	51	22	32	40	9	27	62	21	49	23
Män	61	13	42	29	11	16	70	12	49	16
16 – 29	48	23	28	41	12	24	64	21	48	25
30 – 49	58	15	32	35	7	21	64	17	45	20
50 – 64	56	15	42	30	11	19	64	14	51	16
65 – 85	58	20	42	35	11	24	69	16	52	20
Lågutbildad	46	27	33	39	9	30	67	21	50	24
Medellågutb.	54	18	39	34	10	22	69	15	45	20
Medelhögub.	60	13	38	31	10	20	67	16	51	20
Högutbildad	61	13	34	36	11	15	59	18	50	16
Klart vänster	55	14	35	32	10	17	68	15	59	16
Något vänster	55	18	36	29	7	17	72	15	59	15
Varken eller	50	22	36	36	10	28	63	20	42	26
Något höger	58	15	35	36	10	21	65	15	48	20
Klart höger	62	14	46	36	15	15	64	14	46	14
Samtliga	56	17	36	35	10	22	66	17	49	20

Kommentar: Basen för svaren är samtliga svarande på frågan inklusive som explicit angivit att de inte har någon uppfattning (IU).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011.

Den samlade bilden pekar på en i huvudsak positiv inställning till dagens public service, i praktiken till SVT.² Om vi utgår ifrån att svaren på frågan om sammanslagning av SR och SVT innehåller en större osäkerhet pekar resultaten på att en majoritet vill ha en public service ungefär som den ser ut idag. Det finns i detta avseende ingen större skillnad mellan olika grupper. Högutbildade ser mer positivt på skattefinansiering och är mindre intresserade av att SVT ska sända stora sportevenemang, men skillnaderna är förhållandevis små (tabell 2).

Den politiska faktorn

Utgångspunkten för studien är att vi antagit att det kan finnas en politisk skillnad i bedömningarna av principerna för public serviceverksamheten. Med tanke på vad som framförts av partierna är hypotesen att moderata sympatisörer i större utsträckning än socialdemokratiska ska instämma i SVT ska sända smala program och att finansieringen ska ske via skatten, medan de i mindre utsträckning än socialdemokratiska sympatisörer ska gilla att behålla SVT som nu och att SVT alltid ska få sända stora sportevenemang. Antagandena kan prövas på grundval av resultaten i tabell 3.

Tabell 3 *Inställning till public service i radio och tv efter partisympati 2011 (procent mycket och ganska bra förslag)*

	V	S	MP	C	FP	M	KD	SD
Finansiera SR och SVT via skatten och inte med mottagaravgift	53	55	54	59	62	57	59	66
Slå ihop SR och SVT till ett radio- tv-bolag	37	36	33	49	39	40	26	41
Låta SVT sända enbart smala program och inte konkurrera med kommersiella kanaler	10	7	12	10	8	12	8	15
Stora sportevenemang som OS och VM bör alltid gå i SVT	77	70	68	76	65	64	59	62
Behålla inriktningen på SVT som idag	57	56	54	55	45	48	33	35
Antal svar	72	357	161	80	100	476	39	74

Kommentar: Basen för svaren är samtliga svarande på frågan inklusive som explicit angivit att de inte har någon uppfattning.

Källa. Den nationella SOM-undersökningen 2011.

För tre av de fem förslag går resultatet i hypotesens riktning, men skillnaderna är överlag små.³ Moderata sympatisörer är inte lika benägna som socialdemokratiska att behålla inriktning på SVT (48 respektive 56 procent) eller låta SVT sända stora sportevenemang (64 respektive 70 procent) och mer benägna att göra SVT smalare (12 respektive 7 procent). Däremot finns det ingen skillnad i synen på finansieringsmodellen. Vi kan alltså slå fast att det finns skillnader, om än små, mellan moderata och socialdemokratiska sympatisörers bedömningar och att dessa går i riktning av förväntad politisk skillnad.

Men när väl detta är sagt finns det anledning att se närmare på de konkreta siffrorna. Det visar sig då att moderata sympatisörer visserligen i större utsträckning än S-sympatisörer är för att SVT ska ha fokus på smala program som inte konkurrerar med privata kanaler men att den stora majoriteten av partiets sympatisörer inte har en sådan uppfattning. Omkring hälften av M-sympatisörerna vill också behålla SVT som det ser ut idag. Det finns visserligen en politisk resonansbotten men styrkan i resonansen är begränsad. Det senare gäller också om vi granskar utfallet efter regeringsalternativ. Bedömningen bland sympatisörer till flertalet allianspartier ligger något närmare den som görs av socialdemokratiska sympatisörer, medan det är något större samstämmighet inom det rödgröna blocket. Vänsterpartiets sympatisörer står för den största uppbackningen av nuvarande public service.

Det går emellertid inte på grundval av dessa resultat att göra några bedömningar av framgången för eventuella framtida mediepolitiska förslag. Vad resultaten indikerar är att public servicefrågan för flertalet människor ännu inte är någon partipolitisk fråga. Visserligen finns det vissa partipolitiska grundmönster men de berör ytterst få intresserade personer. Bedömningarna har snarast sin bakgrund i vilka förväntningar som finns på tv-kanalerna: de som är inriktade på nyheter och faktaprogram värderar public service högre än de som föredrar förströelse och underhållning (jfr Adam Shehata's artikel i denna volym).

Medieförtroende och politik

Det vi så långt har kunnat påvisa är att public service har en stark ställning hos svenska folket. Från tidigare vet vi också att public servicekanaler som SR och SVT åtnjuter mycket stort förtroende hos allmänheten (Weibull, 2011). Detsamma gäller 2011: 78 procent av samtliga och 83 procent av dem som har uppfattning har stort förtroende för SVT, medan motsvarande andelar för SR är 74 och 82 procent (se även inledningskapitlet). Som jämförelse ligger TV4 på 57 respektive 60 procent, TV3 på 19 respektive 23 procent och den privata radiokanal som har störst förtroende (Rix FM) på 14 respektive 23 procent. I tabell 4 redovisas förtroendet baserat på samtliga svarande, alltså även på dem som saknar uppfattning.

Det finns ett starkt samband mellan förtroendet för de olika public servicekanalerna. En tolkning är bedömningarna har sin bakgrund i att dessa framför allt dominerar i fråga om nyheter och samhällsprogram, vilket är i linje med vad som nämnts i det föregående. Förtroendet är dessutom nästan lika högt för public servicekanalernas webbsajter bland dem som har uppfattning om dem.

Skillnaderna i förtroende mellan olika grupper är förhållandevis små. Tendensen är att de högutbildade har klart större tilltro till public servicekanalerna än lågutbildade medan yngre personer har ett relativt större förtroende för de privata kanalerna. Resultaten är desamma som framkommit i tidigare undersökningar (Weibull, 2011).

Tabell 4 Förtroende för ett urval radio- och tv-kanaler efter ålder, utbildning och partisympati 2011 (procent mycket och ganska stort förtroende)

	Ålder					Utbildning					Partisypati						
	Totalt	16-29	30-49	50-64	65-85	LU	MLU	MHU	HU	V	S	MP	C	FP	M	KD	SD
SVT	78	76	79	79	79	70	74	84	85	87	80	84	81	80	81	68	66
TV4	57	56	58	56	57	59	57	60	53	49	57	49	60	55	65	55	51
TV3	19	26	17	19	18	21	24	18	13	16	24	10	17	17	19	14	26
SR	74	64	74	76	77	66	68	78	83	84	72	79	88	79	77	68	58
Radio Rix	14	22	17	15	4	13	17	14	10	9	19	9	12	9	14	0	17
Mix Megapol	13	22	17	12	2	12	15	13	9	9	16	6	14	7	15	0	16
Antal svar	1499	243	469	402	385	270	457	337	356	75	357	163	77	99	464	37	75

Kommentar: Frågan lyder: *Vilket förtroende har du för innehållet i följande medier?* Skalan är Mycket stort förtroende, ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende, ganska litet förtroende, mycket litet förtroende och Ingen uppfattning. Basen för svaren är samtliga svarande på frågan inklusive som explicit angivit att de inte har någon uppfattning. Det interna bortfallet varierar mellan 3 (SVT) och 6 procent (Mix Megapol). För utbildning gäller: LU=lågutbildad, MLU=medellåg utbildning, MHU=medelhög utbildning, HU=högutbildad.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011

Frågan är då om det även här finns en politisk faktor i linje med den tidigare hypotesen att socialdemokratiska sympatisörer ska ha större förtroende än moderata för public servicekanalerna. Någon entydig tendens i den riktningen kan inte iakttas. För SVT finns det ingen skillnad och den begränsade skillnad som finns i fråga om SR kan förklaras av ålderssammansättningen bland de två partiernas sympatisörer. Inte heller finns det någon omvänd tendens, alltså att moderata sympatisörer skulle vara mer positiva till privata kanaler än socialdemokratiska sympatisörer; moderat-sympatisörer har visserligen större förtroende för TV4, medan socialdemokratiska sympatisörer ligger högre än moderata för TV3 och för de två privata radiokanalerna.

Antagandet att moderata sympatisörer ska vara positivare till privata radio- och tv-kanaler och relativt sett mindre positiva till public service får således inget stöd i siffrorna. Moderata och socialdemokratiska sympatisörer skiljer sig inte på något systematiskt sätt från varandra. Slutsatsen är att det inte finns någon enkel koppling mellan synen på kanalernas innehåll och åsikter om public service.

Public service och politik

Utgångspunkten för kapitlet var frågan om i vad mån det finns principiella bedömningar av public service som kan föras tillbaka till de ideologiska skiljelinjer som skymtat i olika partiståndpunkter. Det svar som visat sig kan beskrivas som både ja och nej. Vi kan svara ja, därför att resultaten går i hypotesens riktning. Moderata sympatisörer är något mer kritiska – eller snarast något mindre positiva – till dagens public service än socialdemokratiska sympatisörer. Att det även finns en ideologisk grund för skillnaden stöds av det faktum att mönstret förstärks då vi studerar skillnaden mellan personer som politiskt placerar sig till höger i jämförelse med dem som placerar sig till vänster; men även här är dock skillnaderna små.

Samtidigt måste vi svara nej på frågan om vi gör en samlad bedömning. Även bland moderata sympatisörer är inställningen till dagens public service-tv i övervägande grad klart positiv. En majoritet bland de moderata sympatisörerna tycker inte att SVT ska sända smalare program för att undvika att konkurrera med de privata kanalerna. När det gäller förtroendet för public servicekanaler respektive privata kanaler går det inte heller att iakttä några mönster som indikerar partipolitiska skillnader i bedömningarna.

Det som ges är dock en ögonblicksbild. De relativt stora andelar av allmänheten som inte kan ta ställning till vissa av delfrågorna tyder på public servicefrågan inte är särskilt politiserad. Om public serviceutredningens förslag i höst väcker en större politisk debatt kan mönstret mycket väl komma att förändras.

Noter

- ¹ En samtidigt genomförd studie med ett slumpmässigt urval svenska journalister (Asp, 2012) innehöll frågorna om finansiering av public service respektive om att SVT ska sända mer smala program. Där visade sig att 57 procent av journalistkåren ansåg skattefinansiering av public service vara ett bra förslag med 31 procent ansåg att det var ett dåligt förslag – 22 procent svarade att det varken bra eller dåligt. Alternativet Ingen uppfattning fanns inte med till journalisterna (antal svar=1378). När det gäller SVT:s programprofil ansåg 10 procent att det var bra med en inriktning på smala program, medan 77 ansåg att det var ett dåligt förslag och 13 procent svarade varken eller (n=1382). Journalistkårens bedömningar överensstämmer således relativt väl med allmänhetens, särskilt om vi tar hänsyn till att alternativet ingen uppfattning saknades.
- ² Det bör tillfogas att inte hela public servicesfären täcks, eftersom ingen fråga har ställts beträffande Utbildningsradion (UR).
- ³ Alternativen att SVT ska sända enbart smala program och att behålla SVT:s inriktning som i dag är dock signifikanta på 95-procentsnivån.

Referenser

- Asp, Kent (2012, red) *Svenska journalister 1989-2011*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela (2011) *Massmedier. En bok om press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Nord, Lars, Grusell, Marie (2012) *Inte för smalt inte för brett. Spelet om framtidens public service*. Göteborg: Nordicom vid Göteborgs universitet.
- Ohlsson, Jonas (2010) Spelar medieägandet roll? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lindén, Johan (2012) *TV-ledning i konkurrens*. JMK, Stockholms universitet.
- Weibull, Lennart (2011) Medieförtroende och public service. I Holmberg, S, Weibull, L, Oscarsson, H (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

